

YENİ PANOPTİZM UYGULAMALARI: SAĞLIK HİZMETLERİNDE DİJİTAL GÖZETİM

Hilal AKMAN DÖMBEKÇİ¹, Şerife GÜZEL²

Öz

Panoptizm “görünmeden görmek” olarak ifade edilebilir. 19. Yüzyılda Batı’da ortaya çıkan bir yönetim ve denetim biçimini ifade eden bu kavramın günümüzde insan yaşamının birçok alanında karşılık bulduğuna şahit olmaktadır. Modern hayat ve teknolojik gelişmeler panoptizmin yaygınlaşmasına olanak sağlamaktadır. Güvenliği sağlamak ve toplum düzenini sürdürebilmek adına insanların toplu olarak bulunduğu alışveriş merkezleri, otoyollar, bankalar vb. gibi pek çok yerde görüntü ve ses kaydı yapılmaktadır. Ayrıca akıllı teknolojik cihazlar da çeşitleri bilgileri kaydetmek ve işlenmek üzere depolama gibi işlevler göstermektedir. 2019 yılının son ayında Çin’in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan ve insan yaşamını tehdit eden COVID-19 pandemisi ve devamındaki süreç dijitalleşmeyi desteklemiştir. Küresel salgın haline gelen COVID 19 virüsünden kurtulma çabalarının da çeşitli şekillerde panoptik düşünceye hizmet ettiği görülmektedir. Toplum sağlığını korumak ve geliştirmek üzere, bulaşıcı virüse bağlı hastalığa sahip olan kişilerin konumunun ve hastalık durumunun gözetilmesine imkân veren dijital uygulamalar günümüzde panoptik düşünceyi simgelemektedir. Toplumsal faydanın gözetilmesi adına gerçekleştirilen bu uygulamalar güvenlik, mahremiyet, kişisel verilerin korunması gibi bazı tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada, sağlık hizmetleri alanındaki panoptik gözetim uygulamalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada başta COVID 19 takip sistemleri olmak üzere sağlık hizmetlerinde kullanılan bazı panoptik uygulamalara yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Teknoloji, Gözetim, Sağlık Hizmetleri

¹ Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Konya, Türkiye, akmnhll@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0089-860X

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Konya, Türkiye, serife_eren.89@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3837-3155

Makale gönderim tarihi: 12.02.2022

Makale kabul tarihi: 21.03.2022

Künye Bilgisi: Akman Dömbekçi, H., Güzel, Ş. (2022). Yeni Panoptizm Uygulamaları: Sağlık Hizmetlerinde Dijital Gözetim. *Selçuk Sağlık Dergisi*, 3(1), 105 – 116.

New Applications Of Panoptism: Digital Surveillance In Healthcare

Abstract

Panoptism can be briefly described as seeing without being seen. We are witnessing that this concept, which expresses a form of management and control that emerged in the West in the 19th century, finds its way in many areas of human life today. Modern life and technological developments allow panoptism to become widespread. In order to ensure security and maintain the social order, shopping centers, highways, banks, etc., where people are collectively located. In many places, such as video and sound recordings are made. In addition, smart technological devices also serve functions such as recording information and storing it for processing. The covid 19 virus, which emerged in China in the last month of 2019 and threatens human life, also supported digitalization. Efforts to get rid of the covid 19 virus, which has become a global epidemic, are thought to serve panoptic thinking in various ways. In order to protect and improve public health, digital applications that allow monitoring of the position and disease status of people with infectious virus-related diseases symbolize panoptic thinking today. These practices, which are carried out for the sake of social benefit, bring some discussions such as security, privacy and protection of personal data. In this regard, it is aimed to address the health services panoptic surveillance applications. Under this aspect, some panoptic applications used in the services of health monitoring systems are included.

Keywords: Digital Technology, Surveillance, Health Services

GİRİŞ

Modernizm ile birlikte bilgi iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak niceliksel ve niteliksel olarak dönüşümler meydana gelmektedir. Teknoloji ile birlikte değişen ve dönüşen uygulamalar sürekli gözetimi beraberinde getirmektedir. Gözetim mekanizmalarına olan ihtiyaç her dönem dikkat çekmekle birlikte modern dönemde ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Sağlık hizmetlerinde bu artışın yoğunluk yaşadığı dikkat çekmektedir. Şüphesiz ki sağlık hizmetlerinde önemli olan insan sağlığıdır ve insan sağlığını olumsuz etkileyen faktörlerin iyileştirilmesi gerekmektedir. Gözetim mekanizması da sağlık için önemli sonuçlar meydana getirmektedir (Demir ve Demirhan, 2019).

Günümüz toplumlarında gözetlemede, gözetleyenlerin somut olarak varlığına ihtiyaç bulunmamaktadır. Bauman, gözetleyenlerin görünmezliğini panoptik sonrası kavram ile ele almaktadır (Bauman ve Lyon, 2016). Panoptikon, bireylerin kendilerini her zaman gözetim altında hissetmelerine neden olmaktadır. Gözetlemenin her yerde olabileceği ve görünmezliği, insanları disipline etmek için önemli bir araç olarak değerlendirilmekte ve başarı sağladığına inanılmaktadır (Bentham, 2016).

Gözetim kavramına yönelik en temel vurgu Fransız filozof Michel Foucault tarafından yapılmıştır. Foucault, modernitenin insanlar üzerindeki etkisi ve modernite ile gelen yeni iktidar ilişkileri üzerinde durmuştur. Bentham tarafından hapisane modeli olarak tasarlanan Panoptikon, Foucault tarafından tımarhane, hastane, fabrika ve okulu da dahil edilerek güncellenmiştir (Canalp, 2018)

Bu çalışmada, panoptizm kavramı hakkında bilgi verilerek sağlık hizmetleri alanında panoptik gözetim uygulamalarına eleştirel bir bakış açısıyla dikkat çekmek amaçlanmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Panoptizm Kavramı ve Kapsamı

Panoptizm kavramı felsefe bilimi kapsamında gelişmiş bir kavramdır. Tüm anlamına gelen “pan” ile bakış anlamındaki “optik” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmaktadır (Özdel, 2012). Foucault’a göre panoptizm, gözetim araçları yoluyla insanların denetim altında tutulmasıdır. Başka bir ifade ile de panoptizm mekân aşırı gözetimdir. Yani insanların belli bir mekânda tutulmaksızın gözetlenmesidir. Bu durumda hareket serbestliği söz konusudur (Baştürk, 2016; Özgenç vd., 2021). Bir iktidar düşüncesi olarak panoptizm, günümüzün dijital dünyasında

daha çeşitli teknolojik araçlar sayesinde uygulama alanı bulmaktadır. Panoptizm felsefik olarak bir düşünme biçimi olarak da görülebilir. Panoptizmin daha açık bir ifadesi “görünmeden görmek” tir (Foucault, 2006). Günümüzde ise bu durum gözetlenen insanlar tarafından bilinir hale gelmiştir. Örneğin büyük kentlerde çeşitli kameralarla trafik akışı kayda geçirilmekte ya da izleyicisine görüntü aktarılmaktadır (Best, 2010).

Bireyler gözlenme durumunun farkında olduklarında beklenen davranışları sergileme eğilimi gösterirler. Panoptizm düşüncesinin hakim olduğu günümüz toplumlarında birey tam olarak nerede ne şekilde gözetlendiğini bilmesee dahi gözetlenebileceğini tahmin edebilmektedir (Dolgun, 2004). Dolayısıyla panoptizm, bireylerin yönetilebilir ve kontrol edilebilir olmasını ve aynı zamanda daha üretken hale gelmesini amaçlamaktadır (Baştürk, 2016).

İnsan yaşamının eski dönemlerinden bu yana gözetim kavramının varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir. Gözetim, insan yaşamının pek çok noktası için önemli bir denetim türüdür. Modern öncesi dönemde gözetim pratiklerinin türleri ya da kullanımı sınırlı sayılabilecekken günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte hem gözetim pratikleri hem de gözetimden elde edilen verilerin kullanımı çeşitlenmiş durumdadır (Tümürtürkan, 2010). Günümüzde gözetim suç, ceza, tutukluluk, uluslararası ilişkiler, savunma...vb. gibi konuların çok ötesine geçmiş gündelik hayatın ayrıntılarına kadar derinleşmiş durumdadır (Foucault, 2011). Gözetim pratiklerinin kullanılmaya başlanmasının en büyük sebepleri arasında toplumsal yaşama faydalı olmak ve düzen sağlamak yatmaktadır (Güven, 2008). Ancak günümüzde bu gibi sebeplerin çok ötesine geçildiğine ve ekonomik kazanç elde etmek ya da kazancı artırmak üzere çeşitli şirketler tarafından teknolojik cihazlar aracılığıyla insanların günlük yaşamlarına dair ayrıntılı bilgilerin toplandığı, kaydedildiği ve işlendiği bilinmektedir (Özdemir, 2020; Büyük ve Keskin 2012).

Bilgi teknolojilerini yalnızca ekonomik hayat ile ilişkili bir kavram olarak değerlendirmek yanlış görülmektedir. Bunun yanında sosyal yaşamı da önemli ölçüde etkilemektedir (Yılmaz, 2005). Modern hayatta insanların işini kolaylaştırmak, hız kazanmak, pratikleştirmek gibi pek çok sebeple kullanılan teknolojiler aynı zamanda insanların gözetilmelerini de sağlamaktadır. Örneğin; yol bilgisayarı bulunan bir araç, akıllı telefon, akıllı saat, kredi kartı, internet kullanmak gibi gündelik yaşamda sıradan görünen birçok davranış aslında elektronik bir denetimin altında bulunmaktır (Bostan vd., 2017). Günümüz teknolojisi sayesinde bireylerin hem özel hayatları hem de kamu alanı gözetim altındadır. Çeşitli iktidar kademeleri enformasyon teknolojisini kullanarak bireylerin gündelik yaşamlarına dair bilgileri depolama

ve işleme sonrasında kullanma yolu ile bireyleri istenilen şekilde yönlendirmeye kadar etkili şekilde kullanabildikleri ifade edilebilir (Özdel, 2012; Çamuroğlu Çığ, 2016).

Foucault (1980) da modern gözetimi ele alırken panoptikon kavramını kullanmaktadır. Panoptikon kavramına göre bireylerin yönetim veya otoritenin istek ve beklentileri doğrultusunda hareket etmesi durumu ifade edilmektedir (Foucault, 1980). Bu biçimlendirme ve denetim araçlarına ise kurumsallaşmış şekilleri olarak hastaneler, tımarhaneler ve hapishaneler örnek olarak verilmektedir (Tecim, 2021).

1.2. Foucault'un Tıbbi Sosyal Kontrol Düşüncesi

Michel Foucault tıp alanının sosyal işlevlerini çözümleyerek sağlık sosyolojisi alanına önemli katkılar sağlamıştır. Foucault'un önemli çalışmalarından bazıları; Kliniğin Doğuşu, Deliliğin Tarihi, Cinselliğin Tarihi ve Akıl Hastalığı ve Psikoloji isimli eserleridir (Tecim, 2021). Bu eserlerde daha çok tıbbi bilginin toplumsal hayatta düzenleme ve sosyal kontrol unsuru olarak kullanılmasını ele almıştır. Foucault'a göre modern iktidar hastalar için hastane, deliler için tımarhane, çocuklar için okul, suçlular için hapishane gibi kurumlar oluşturarak bu insanlar hakkındaki bilgileri sayısal verilere dönüştürmüş ve denetim altına almıştır (Foucault, 2006). Panoptizm kavramı bir düşünce olarak günümüze yansımaları 1785 yılında tasarlanan bir hapishanedeki gelmektedir. İngiliz filozof Jeremy Bentham tarafından, gardiyanın tüm mahkumları görebildiği ancak mahkumların gardiyanı göremediği şekilde tasarlanmış bir hapishane modeline panoptikon denilmektedir (Özdel, 2012). Günümüzde panoptizm düşüncesinin sadece hapishanelerde değil özel hayat ve özel alanlar dahil olmak üzere insan yaşam alanlarının hemen hepsinde var olabildiği görülmektedir. Sürekli gelişen ve çeşitlilik kazanan günümüz teknolojisi bu düşünceyi destekler niteliktedir. En önemli sağlık kurumlarından biri olan hastanelerde kameralar aracılığıyla insanlar sürekli izlenebilmekte, insan sağlığı ve hastalıkları ile ilgili bilgiler kaydedilmekte ve çeşitli makamlara sunulabilmektedir.

Ayrıca Foucault, tıbbi uygulamaların tarihsel gelişiminde ortaya çıkan eğilimlerden söz eder. "Sosyal mesafenin tıbbi" kavramı ile hastalığın önlenmesi amacıyla sosyal düzenlemeler yapılarak kamu sağlığının nesneleştirildiği ifade edilmektedir. Tıbbi gerekçelerle bireyin devlet tarafından gözetilmesini ele alır (Kaminskas ve Darulis 2007). Bu durumda insan bedeni, kendisini toplum adına yargılayan uzmanların denetimindedir (Arpacı, 2016). Öyle ki günümüzde tıp alanı uzmanları neredeyse, aydınlanma dönemi öncesindeki rahiplerin toplum

üzerindeki yetkinliklerine sahiptir. Foucault'a göre tıp bilimi insan sağlığı ve hastalığı ile ilgili durumlar üzerinden toplumu ahlaki olarak düzenleme görevini üstlenmiştir (Foucault, 2018). Öyle ki tıp günümüzde insanlığın ya da toplumun başına gelen sağlık sorunlarıyla baş etmekte sorumlu en önemli kurum olarak görülür (Turner, 2017; Illich, 2017).

1.3. Türkiye Sağlık Hizmetlerinde Dijital Gözetim

Sağlık yönetimi alanında gözetimden ilk olarak 1854 yılında yaşanan Kolera salgını sebebiyle faydalandığı bilinmektedir. O dönemde salgını kontrol altına alabilmek amacıyla bir doktor tarafından hasta olan kişilerin konum haritaları çıkarılmıştır. Hasta bireylerin konum konumlarının belirlendiği bu haritalar aracılığıyla salgının bir su kuyusundan yayıldığı tespit edilmiştir (Rogers, 2013). Bu başarılı örnek sonrası yöntemin bulaşıcı hastalıklar için örnek teşkil ettiği anlaşılmaktadır. İlerleyen teknoloji, geçmiş dönemlerden bugüne gözetimin dijitalleşmesine katkı sağlamıştır.

Günümüz sağlık kurumlarında hastalık ve hasta ile ilgili bilgilerin kaydedilmesinin ötesinde günlük yaşamın sağlık ile ilgili her türlü verisi de çeşitli teknolojiler sayesinde kaydedilir hale gelmiştir. Akıllı telefonlarda kullanılan sağlık uygulamaları, akıllı bilekliklerde yer alan bireyin sağlığı ile ilgili bilgileri (adımsayar, nabız, tansiyon) ölçen ve kullanıcıya sunan uygulamalar bu durumlara örnek verilebilir (Şimşir ve Mete, 2021).

Ayrıca günümüz yaşamında sağlık hizmetleri bloklar halindeki büyük yapılar içerisinde verilmektedir. Bu yapılarda teknolojik gelişmelerle birlikte insan güvenliği de düşünülerek gözetim mekanizması kullanılmaktadır. Bu doğrultuda hastane içerisinde kameralar etkin şekilde yer almaktadır. Bu kameralar sağlık çalışanların güvenliği yanında bir gözetim aracı olarak da değerlendirilmektedir (Demir ve Demirhan 2010). Bu kameraların kullanımı bazı çalışanlar tarafından giriş çıkış saatlerinin denetlenmesi ve baskı şeklinde algılanabilmektedir (Ulutaş, 2002). Sağlık çalışanlarının ve sağlık hizmetlerinin günümüz teknolojik araçları ile izlenmesi, panoptizm düşüncesinin sağlık alanında etkin olduğunun bir göstergesidir. Sağlık hizmetlerinin kendine has bazı özellikleri sebebiyle panoptik düşüncenin görülmesine meyledebilen bir yönünün bulunabileceği düşünülmektedir. Öyle ki sağlık hizmeti sunumu hastayı koruma, gözetleme, izleme, takip etme gibi ritüelleri gerektirir. Bu durumda sağlık hizmetlerinin doğası gereği belli ölçüde panoptik düşünce ile paralellik gösterdiği ifade edilebilir. Burada kavramın ortaya çıkış alanı olarak hapisane mantığından ayrılan bir yönü bulunmaktadır. Hapishanede panoptik gözetim ile sağlık alanında panoptik gözetim arasında

belli farklar bulunabilir. Sağlık hizmetlerinde hastalar gözetime, takibe ya da denetlenmeye rıza gösterirken hapisane ortamında aynı rızadan söz edilemez.

Günümüz yaşam koşulları ve çeşitlenen hastalıklar hem tedavi konusunda hem de çeşitlenen ve gelişen teknoloji konusunda yeni uygulamaları gündeme getirmektedir. Sosyal mesafe ya da belli süre kapanma pratikleri uygulanması bunlardan bazılarıdır. Kapanmadan kasıt insanların belirli bir süre kendi yaşam alanlarında kalmalarıdır. Bir düşünceye göre ise kapanma pratikleri panoptizme işaret etmektedir. Ayrıca, kapanmada bir zorlayıcı güç olmaksızın kişinin özgürlüğünü kısıtlamaya gönüllü olduğu görülmektedir (Özgenç vd., 2021).

Tedavilerde olduğu kadar hastalıkların kontrol edilmesinde de çeşitli yolların izlendiğine şahit olmaktadır (Güler Seveli, 2020). Son zamanlarda ortaya çıkan COVID 19 ile baş etmenin yollarından biri olarak dijital takip sistemleri oluşturulmuştur (Karakaya ve Ertin 2021; Tunçer, 2021). Dünyanın birçok ülkesinde uygulanan dijital uygulamaların (Sönmez ve Çelik 2020) yanı sıra Türkiye’de de bir dijital takip uygulaması kullanılmaya başlanmıştır. Pandemi İzolasyon Takip Projesi’ (İTP) isimli uygulama ile Koronavirüs hastalarının izolasyonunun denetiminde kullanılmaktadır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2021). Bu insanların hastalıkla olan ilişkilerinin anlaşılması ve takibi için cep telefonları üzerinden bireyleri takip eden bir uygulamadır.

COVID 19 ile hayatımıza giren HES (Hayat Eve Sığar) uygulaması ile hasta kişilerin tespit edilerek toplu alanlarda bulunmasını, toplu taşıma araçları kullanmasını engelleyerek virüsün bulaşması önlenmeye çalışılmaktadır. Bu uygulama ile bireyler denetlenmekte, sorumluluk yüklenmekte ve diğer kişilerin sağlıklarının korunması hedeflenmektedir (Aşkın, 2021). Toplum sağlığı korunmaya ve geliştirmeye çalışılırken öte yandan COVID 19 sürecinin dijitalleşmeyi ve bireylerin dijital olarak takip edilmelerini artırdığı ifade edilmektedir (Polat, 2020). COVID 19 ile mücadelede ortaya çıkan bireysel dijital takip sistemleri ve hastalık verilerinin kaydedilmesine eleştirel yaklaşıldığında ise güvenlik ve mahremiyet probleminin oluşabileceği görülür (Altuncu ve Altuncu 2021).

Ayrıca TC. Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık personeli için yayınlanan Filyasyon ve İzolasyon Takibi (FİTAS) uygulaması bulunmaktadır. Bu uygulama aracılığıyla vakalar için filyasyon çalışmaları yapılmakta, salgın yayılım haritası çıkarılmaktadır. Böylece alınan tedbirler ile vaka artış hızının düşürülmesinde başarı elde edildiği ifade edilmektedir (Sağlık bakanlığı, 2021).

Bunların yanı sıra bireylerin kullandığı akıllı telefon uygulamaları ya da bileklik gibi giyilebilir teknoloji ürünleri de mevcuttur. Tüm bu uygulamalar akıllı sağlık kavramı ile ifade edilmektedir (Kılıç ve Tosun, 2021). E-nabız uygulaması da Sağlık Bakanlığı tarafından geliştirilen ancak bireylerin kullanımını gönüllülüğe dayalı bir uygulamadır (Karakaya ve Dorukbaşı, 2019). Öte yandan son zamanlarda popüler olan sağlıklı yaşam için bireylerin gerçekleştirdiği aktiviteleri takip eden hareket takip programları da gündelik hayatta kullanılan uygulamalardır. Adımsayar gibi programları bireyler gönüllü olarak kullanmaktadır. Günümüzde panoptizmin dijitalleşme ile birlikte sağlık alanına yansımaları bu şekilde gözlenmektedir. Tahmin edilmektedir ki ilerleyen yıllarda dijitalleşmenin giderek artmasıyla beraber panoptik yaşam daha da etkin olacaktır (Çoban, 2009).

Hastaların gözetimi yanında sağlık kurumlarının da denetimi için dijitalleşmeye verilen önem her geçen gün artmaktadır. TC. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sağlık tesislerindeki denetimin dijital ortamda gerçekleştirilmesi için “E-Denetim ve İzleme (Den-İz)” sistemi yazılım programı geliştirilmiştir. Bu kapsamda ülke genelindeki sağlık tesislerinin (Sağlık Bakanlığı, Üniversite, Özel) tüm denetimlerinin elektronik sistem üzerinden gerçekleştirilebilmesi ve bu sistemin 2022 yılı içerisinde 81 il sağlık Müdürlüğünde kullanılması planlanmıştır (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).

2. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, sağlık hizmetlerinde kullanılan panoptik gözetim araçları, Foucault’un tıbbi sosyal kontrol düşüncesi ve ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir. Teknolojinin hızlı değişimi her alanda olduğu gibi sağlık hizmetlerinde de gelişmelere sebep olmuştur. Bu bağlamda panoptizm son zamanlarda dikkat çeken bir kavram haline gelmiştir.

Kavram tüm mahkumların aynı anda tek bir konumdan gözlenebildiği şekilde tasarlanan bir hapisane mimarisinden gelmektedir. Foucault’un çeşitli eserlerinde ele alması, incelemesi ve yorumlamasıyla derinlik kazanan bu kavramın günümüzde birçok alanda yankı bulduğu görülmektedir. Özellikle teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler panoptizm anlayışının akıl hastanesi ve hapisane gibi kurumların dışına çıkmasına zemin hazırlamıştır.

İnsanların kullandığı teknolojik cihazlar ve internet bağlantısı aracılığıyla çeşitli derecelerde gözetim mümkün hale gelmiştir. Bu gözetim kurumsal ya da bireysel olabilmektedir.

Sağlık alanı panoptik gözetimin gerçekleştiği alanlardan biridir. Çağımızda yaşanan koronavirüs salgını bu gözetimin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Hastalığın kontrolü ve

azaltılabilmesi için panoptik gözetim araçları olarak nitelendirilebilen HES kodu bunun örneklerinden biridir. Koronavirüsün bulaşıcı bir hastalık özelliği taşımasından dolayı hasta bireylerin kontrol edilmesi ya da denetlenmesi bir zorunluluk olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla panoptik denetim mekanizmaları, toplumda rızanın en yaygın şekilde üretilmesinde, başka hiçbir alanda üretilmeyecek düzeyde, bir hegemonyayı da COVID-19 pandemisi ile kurabilmişlerdir. Bu durumun günümüz teknolojik gelişmeler ile birleşmesi sonucu dijital gözetim ortaya çıkmıştır.

Özellikle bulaşıcı hastalık durumlarında toplum sağlığını korumak ve geliştirmek üzere geliştirilen dijital sağlık sistemleri, bilgileri kaydedilmesi ve takip edilmesi hasta mahremiyeti açısından bir tartışma alanı oluşturmaktadır (Altuncu ve Altuncu, 2021). Öte yandan bu tür uygulamalara rıza göstermeyen bireylerin rıza göstermeye mecbur hale gelmeleri (çeşitli toplumsal alan kısıtlamaları vs.) tartışılmaya açık bir konudur (Tokgöz Şahoğlu, 2021). Bir başka açıdan sağlık alanında söz edilen bireysel gözetimin salgın sonrasında da sürebileceğine, bu durumun bireyler tarafından içselleştirilerek normalleşebileceğine ve bunun bireysel özgürlükleri zedeleyebileceğine dikkat çekilmektedir (Eşitti, 2021). Toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi adına gerçekleştirilen faaliyetlerin sağlık yönetimi açısından faydalı olduğu düşünülmeyle birlikte, bireysel özgürlük ve hasta mahremiyeti açısından eleştirilebildiği görülmektedir.

Panoptik düşüncenin gelişmesi ve yaygınlaşmasının teknolojik gelişmelerle paralel olduğu görülmektedir. Çeşitli iktidar düzeylerinin panoptik düşüncüyü benimsedikleri ve teknolojik gelişmelerin devam ettiği sürece dijital gözleme, gözetleme ve denetleme eylemlerinin süreceği ifade edilebilir.

Destekleyen Kuruluş

Çalışmayı maddi olarak destekleyen kişi/kuruluş yoktur.

Çıkar Çatışması

Yazarların herhangi bir çıkar dayalı çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Altuncu, S. N. ve Altuncu, M. T. (2021). "Mahremiyet, Verileştirme ve Dijital Kovid-19 Takip Uygulamaları", TRT Akademi, 6(11), 72-87.
- Arpacı, M. (2016). "Foucault, Biyopolitika ve Biyotarih: Tarihsel Çalışma Alanları Olarak Tıp, Beden ve Nüfus", Viraverita E-Dergi, (3), 80-97.
- Aşkın, D. (2021). "Covid-19 Pandemisi, Yeni Dışlanma Zeminleri ve Sorumluluk Alanları: Türkiye'de Virüsün Yayılışını Engelleme Politikaları ve Toplumsal Bağlam", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi, 5(1), 145-165.
- Baştürk, E. (2016). Panoptikon'dan Post Panoptikon'a Gözetimin Soykütüğü, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2016). Akışkan Gözetim. E. Yılmaz (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bentham, J. (2016). "Panoptikon ya da Gözetim Evi", B. Çoban ve Z. Özarıslan (Ed.), Panoptikon: Gözün iktidarı, B. Çoban ve Z. Özarıslan, (Çev.). İstanbul: Su Yayınları
- Best, K. (2010). "Living in the Control Society: Surveillance, Users and Digital Screen, Technologies", International Journal of Cultural Studies, 13(1), 5-24.
- Bostan, E., Kocaman, G. ve Altınok, B. (2017). "Social Media and Instagram Mothers in the Context of Surveillance Society", Route Educational and Social Science Journal, 4(7), 313-321.
- Büyük, K. ve Keskin, U. (2012). "Panoptikon'un Elektronik Diriliş: Etik Bir Sorun Olarak İşyeri İzleme. İş Ahlakı Dergisi", 5(10), 55-88.
- Canalp, A., (2018). Michel Foucault'nun Panoptikon Kuramı Bağlamında Sanat ve İktidar, Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, (2021). Pandemi İzolasyon Takip Projesi, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/kovid-19a-karsi-pandemi-izolasyon-takip-projesi-gelistirildi> (Erişim Tarihi: 11.10.2021).
- Çamuroğlu Çığ, E., (2016). "Dijital Çađda Bakışın Politikası: Panoptikon ve Aleniyet İlkesi", Toplum ve Demokrasi, 10(21), 91-113.
- Çoban, B. (2009). "Yeni Panoptikon Gözün İktidarı ve Facebook", Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 10, 1-18.
- Demir, H., ve Demirhan, Y. (2019). "Sağlık Çalışanları Arasında Panoptik Korku", İş ve İnsan Dergisi, 6(2), 209-227.

- Dolgun, U. (2004). “Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 55-74.
- Eşitti, Ş. (2021). “Covid 19 Pandemisi Sırası ve Sonrası Dijital Gözetim ve Toplumsal Kontrol Sorunsalı Üzerine Eleştirel Bir İnceleme”, *Communication and Technology Congress*, (April 12th-14th, 2021, İstanbul).
- Foucault, M. (1980). “The Eye of Power”, C. Gordon (Ed.), *Power/Knowledge: Selected Interviews and other Writings (1972-1977)* (pp. 146-165). New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (2006). *Hapishanenin Doğuşu*, M. A. Kılıçbay (Çev.), Ankara: İmge Yayınevi.
- Foucault, M. (2011). *Büyük Kapatılma*. I. Ergüden ve F. Keskin (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2018). *Kliniğin Doğuşu*, Ş. Ünsaldı, (Çev.), Ankara: Epos Yayınları.
- Güven, H. (2008). *Michel Foucault'nun Sosyal Bilim Anlayışı ve Metodolojisi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Illich, I. (2017). *Sağlığın Gaspı*, S. Sertabiboğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kaminskas, R., ve Darulis, Z. (2007). “Peculiarities Of Medical Sociology: Application of Social Theories in Analyzing Health and Medicine”, *Medicina*, 43(2), 110-117.
- Karakaya, A. ve Dorukbaşı, N. (2019). “Yönetim Bilgi Sistemleri Kapsamında E-Nabız Uygulamasının Analizi”, *I. Uluslararası İktisat, İşletme ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri E-Kitabı*, 18- 20 Ekim, Karabük, 145-155,
- Karakaya, A. ve Ertin, H. (2021). “Politika, Sosyal Bilimler ve Tıp Sarmalında (Tıbbın Çıkamazında) COVID19”, E. A. Demirhan (Ed.), *COVID-19 Pandemisi ve Etik* (s. 10-17), Ankara: Türkiye Klinikleri,
- Kılıç, T. ve Tosun, N. (2021). “Akıllı Sağlık Ekosistemi ve Güncel Uygulama Örnekleri”, *İşletme Bilimi Dergisi*, 9(3), 543-564.
- Özdel, G. (2012). “Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve ‘Panoptikon’ ile ‘İktidarın Gözü’ Göstergeleri”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, 2(1), 22-29.
- Özdemir, Ş. (2020). “Post- Panoptikon Çağı: Gözetimin Dijitalleşmesi ve Çevrimiçi Kimliğin Gizliliği Üzerine Bir Analiz”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (3), 81-108.
- Özgenç Erdoğdu, N. ve Ertop, S. (2021). “Foucault’nun Heterotopyaları: Kapatma ve Kapanma Pratiklerinin Çağdaş Sanata Yansıması”, *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 25, 133-146.

- Polat, N. (2020). “Dijital Pandemi Gözetimi, Beden Politikaları ve Eşitsizlikler, Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar”, Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar, 41, 94-107.
- Rogers, S. (2013). John Snow’s Data Journalism: The Cholera Map That Changed The World, <https://www.theguardian.com/news/datablog/2013/mar/15/john-snow-cholera-map> (Erişim tarihi: 12.12.2021)
- Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2021). <https://shgmdenetimdb.saglik.gov.tr/TR-82428/saglik-hizmetlerinde-dijital-denetim-donemi-baslatiliyor.htmlb> (Erişim Tarihi: 08.10.2021).
- Sevli, S. G. (2020). “Koronavirüs ve Biyopolitika Tartışmaları: Agamben ve Foucault”, MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2(22), 315-341.
- Sönmez, G. ve Çelik, E. (2020). Covid-19 ile Dijital Mücadele ve Uluslararası Rekabet, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, ORSAM, Ankara.
- Şimşir, İ., ve Mete, B. (2021). “Sağlık Hizmetlerinin Geleceği: Dijital Sağlık Teknolojileri”, Journal of Innovative Healthcare Practices (JOINIHP), 2(1), 33-39.
- TC. Sağlık Bakanlığı, (2021). Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <https://sbsgm.saglik.gov.tr/TR-73584/fitas.html> (Erişim tarihi: 15.10.2021).
- Tecim, E. (2021). Sağlık Sosyolojisi, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/saglikyonetimilt_ao/sagliksosyolojisi.pdf. (Erişim Tarihi: 05.09.2021).
- Tokgöz Şahoğlu, C. (2021). “Covid-19 ile Mücadelede Konumsal Gözetimin Kurumsallaşması”, Kültür ve İletişim, 23(2),310-341.
- Tunçer, A. (2020). “Coronavirüs Döneminde Dijital Devlet Uygulamaları”, Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, 2(2), 9-26.
- Turner, B. S. (2017). Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi. Ü. Tatlıcan (Çev.), Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Tümürtürkan, M. (2010). “Gündelik Hayatın Gözetimi: Panoptikon Toplumu”, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 2(3), 1-19.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2002). Proleterleşme ve Profesyonelleşme Tartışmaları Işığında Türkiye’de Sağlık Emek Sürecinin Dönüşümü. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Yılmaz, G. (2005). “Elektronik Performans İzleme Sistemlerinin Çalışanlar ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(7), 1-19.